

Srečo Dragoš

KONTEKSTUALIZACIJA SOCIALNIH INOVACIJ

(II)

V prejšnjem delu tega prispevka sem opozoril na štiri možne tipe reguliranja sistemov oz. njihovih povezav. Te načine sem imenoval: kolonizacija, totalitarizacija, atomizacija in kontekstualizacija. V sodobnih družbah se vse bolj uveljavlja četrti tip, ki je aktualen tudi za reguliranje blaginjskega sistema pri nas. Na kaj nas lahko kontekstualizacija opozarja v zvezi z objavljenimi anketami?¹ Kaj torej pomeni kontekstualizacija socialnih inovacij – inovacij kot tistih novosti na področju psihosocialnih dejavnosti oz. služb, ki jih nismo vnaprej (v anketi) vsebinsko opredelili?

Kontekstualizacija pomeni najprej to, da nas te dejavnosti ne zanimajo zgolj z enega vidika (posameznega podsistema ali posameznega problema), ampak glede na kontekst, v kakršnem so te dejavnosti nastale in v kakršnem so financirane, kontrolirane ter izvajane njihove storitve in usluge, ne glede na njihovo vsebino. Pomembne so torej razlike med njimi, a ne zgolj z vidika uporabnikov, izvajalcev, kontrolorjev ali financerjev, ampak glede na možnost njihove splošne regulacije.

Različnost respondentov zato najprej primerjajmo z logiko posameznih sektorjev, ki so najpomembnejši za te dejavnosti, saj je upoštevanje sektorskih posebnosti podlaga za regulacijo celotnega blaginjskega sistema, v katerem so socialne inovacije sploh mogoče. Gre za državni, neformalni, volonterski in tržni sektor, med katerimi so naslednje bistvene razlike (gl. tabelo 1).

Tabela 1 nas v zvezi z regulacijo blaginjskega sistema opozarja na naslednje:

1. da imamo opravka z različnimi podsistemi (sektorji), ki združujejo različne tipe akterjev, katerih pomoč se izvaja po različnih načelih, vsak od njih pa ima v primerjavi z drugimi specifične prednosti in specifične slabosti;

2. da mora optimalno reguliranje celotnega sistema temeljiti na vseh teh razlikah, ne pa samo na afirmaciji nekaterih na račun drugih; to pomeni, da ni mogoče graditi blaginje samo na enem sektorju, ampak na kombiniranju prednosti vsakega od njih;

3. da je torej pluralni sistem blaginje mogoč le, če je mogoča avtonomija teh sektorjev in diferenciranje med njimi, ker se le na ta način lahko kombinirajo njihove prednosti in korigirajo slabosti.

Do teh spoznanj so na Zahodu prišli s krizo t. i. države blaginje, na Vzhodu pa z razpadom obstoječih sistemov. Vprašanje, ki je vsem skupno, pa je, kako se naj država odziva na nastale spremembe. Za kakšno strategijo se naj odloči, da bo zadostila zgornjim pogojem, in kako naj jo izvede?

Država pri tem nima veliko izbire, vendar lahko njena izbira povzroči velike spremembe. Nima veliko izbire zato, ker lahko svojo razvojno politiko usmerja v dveh nasprotnih smereh: v substitucijo prednosti posameznih sektorjev ali pa v njihovo akumulacijo. To pa lahko izvaja ali z nadzorovanjem ali tako, da zgolj podpira razmere, v katerih bo do tega

¹ Gre za ankete o novih socialnih dejavnostih oz. službah, ustanovljenih po letu 1990 v Sloveniji. Anketne odgovore smo v obliki, kot so nam jih poslali respondenti, objavljali v tej reviji od prve številke v letu 1994 do št. 5/1995 (v rubriki »Dokumenti«). Ta prispevek je povzetek in interpretacija odgovorov.

Tabela 1: Tipične sektorske razlike

SEKTOR	ZNAČILNI IZVAJALCI	OSNOVA POMOČI	GLAVNE PREDNOSTI	GLAVNE SLABOSTI
JAVNI ali DRŽAVNI	javne službe (financirane iz nacionalnega programa)	- zakonske pravice, - javna blaginja	- enakost varstva in zagotavljanja pravic za vse, - odzivanje na potrebe in ne na povpraševanje, - stabilno, univerzalno in enakomerno zagotavljanje potreb, - večje možnosti generalne preventive	- predrage storitve, - nekvalitetne storitve, - centralizacija, birokratizacija, avtoritarnost, - nefleksibilna ponudba, - uporabniki imajo premalo kontrole nad izvajalci, - pasiviziranje uporabnikov
NEFORMALNI	družina, sorodniki, prijatelji, sosede, znanci	ponudba predpostavlja povračilo	- mobilizacija virov pomoči na osebni podlagi, - praviloma hkrati tudi osebna pomoč, - ponudba je bolj: fleksibilna, inovativna, racionalna in nespecializirana	- najbolj ogroženi in/ali stigmatizirani niso pokriti, - velika odvisnost od osebnih vezi, - neprofesionalnost, - večje možnosti totalitarizma na mikro ravni
VOLUNTERSKI	- zakonsko neobvezne (tj., prostovoljne) organizacije, - združenja, - skupine: s profesionalci ali brez	- svobodna odločitev, - ponudba ne temelji na povračilu	- fleksibilnost in hitrost prilagajanja ponudbe, - večje možnosti širjenja ponudbe, - večja sposobnost eksperimentiranja, - mogoče je večje spodbujanje participacije uporabnikov	- neenakomerno zagotavljanje storitev tistim, ki jih dejansko potrebujejo, - pogosta slaba koordinacija, - pomanjkanje odgovornosti in interne demokratičnosti
KOMERCIALNI	privatniki	- tržna logika, - profit izvajalca	- večje možnosti izbire (a le ob predpostavljeni konkurenci), - svoboda uporabnikov (potrošnikov), - enakost uporabnikov (v smislu »dobiš, kolikor daš«), - uspešnost in učinkovitost izvajalcev (zaradi konkurence), - racionalnost uporabnikov, - o hierarhiji zadovoljevanja potreb odloča uporabnik (ne pa država ali ekspert)	- večja možnost monopolicizacije, - reagiranje zgolj na povpraševanje, ne na potrebe, - izrinjanje brezplačnih storitev, - izbira le za tiste, ki si jo lahko privoščijo, - neenakovrednost uporabnikov glede na njihovo plačilno sposobnost, - dezorientacija pri uporabnikih glede obsega in kvalitete ponudbe, - neprimernost nekaterih dobrin za tržno distribucijo

prihajalo na bolj spontan način. Izbira je torej majhna, saj lahko država izbira le med dvema razvojnima usmeritvama in med dvema načinoma njihovega izvajanja, medtem ko je odločitev o tem pomembna, saj s tem vpelje eno od štirih možnih strategij:

1. Prva možnost je ta, da se odloči za substitucijo, ki jo izvaja na nadzorovan način. Država favorizira samo en sektor na račun drugih, ker predpostavlja, da so prednosti določenega sektorja večje od prednosti vseh ostalih. Gre za klasični monopol državnega sektorja (javnih služb) nad izvajanjem socialnih storitev v socialnem delu, šolstvu, zdravstvu, nad strokami, ki se s tem ukvarjajo, itn. To že poznamo. Pri nas je bilo po drugi svetovni vojni na ta način angažiranje laičnih prostovoljcev izpodrinjeno z državnimi profesionalci, karitativna dejavnost je bila prepovedana, doktrina socialnega dela je bila politično določena, drugih služb, razen državnih, pa ni bilo.

To je strategija monopolizacije.

2. Druga možnost je v substituciji, ki se vrši spontano, ker je ni več mogoče nadzorovati. Do te »strategije« pride takrat, ko državno monopoliziranje blaginjskega področja zaide v krizo zaradi internih ali eksternih razlogov. Interna kriza nastaja zato, ker produktivnost proizvodnje socialnih storitev vse bolj zaostaja za produktivnostjo v industrijskem sektorju, ker so javne službe in programi predimenzionirani, predragi in preveč zapleteni za optimalno reguliranje in ker profesionalizacija socialnih dejavnosti vse bolj izloča participacijo uporabnikov ter prevzema industrijski vzorec proizvodnje storitev (tipizacija, brezosebnost). Eksterni razlog krize pa je v krizi ekonomije, ki zmanjšuje sredstva za socialne dejavnosti, čeprav se ravno v tem času večajo potrebe po njih. Temu se je pri nas pridružila še splošna kriza političnega sistema (kriza legitimnosti). V takih razmerah poskuša sistem še nadalje ohranjati nadomeščanje drugih sektorjev (drugačnih možnosti, načinov) z državno proizvodnjo socialnih storitev — čeprav ne more več zagotavljati celovitega monopola nad tem. V

Jugoslaviji se je to najintenzivneje dogajalo v osemdesetih letih, ko so se akterji socialnih storitev vse bolj usmerjali v racionalizacijo (zmanjševanje obsega in stroškov storitev), v komercializacijo (delna ali celotna finančna participacija uporabnikov) in v eksternalizacijo (prenos nekaterih storitev na nedržavne akterje). Te vrste tokovi so bili dokazani na republiških kot na mestnih ravneh, tako v Sloveniji kot v Srbiji (Kolarič, Svetlik 1987). Ob tem pa se je pokazalo še nekaj: da so usmerjanje v racionalizacijo najbolj zagovarjali predstavniki politike, ker so poskušali na ta način slediti načelu distributivnega egalitarizma, in da so komercializacijo najbolj zagovarjale takratne samoupravne interesne skupnosti, ker so z njo korigirale negativne efekte racionalizacije in hkrati zmanjševale svojo odvisnost od države, medtem ko je eksternalizacija pomenila nujni, čeprav zasilni korektiv ostalih dveh tokov, bila pa je predvsem v pristojnosti centrov za socialno delo. Kakšna je torej v tem primeru značilnost državne »strategije«? Če upoštevamo ugotovitev, da je bila kljub vsemu še vedno »premoč /.../ brez dvoma na strani političnega subsistema« (ibid. : 29), da se je na omenjeno krizo reagiralo kar s tremi bistveno različnimi usmeritvami, ki so bile v navzkrižju z etabrirano ideologijo in neuskkljene med seboj, ter da je na koncu celoten sistem razpadel — potem je najmanj, kar lahko rečemo, da država ni imela konsistentne strategije, ampak je tolerirala različne »izhode v sili«, medtem ko se hkrati tudi ni hotela odpovedati primatu javnega sektorja, saj bi to ogrozilo njeno legitimnost. Zato se je javni sektor še vedno ohranjal kot substitut ostalim, čeprav država tega ni zmožna več nadzirati.

Pri tem načinu gre torej (v nasprotju s prvim) za nenadzorovano substitucijo.

3. Tretji način je v tem, da poskuša država akumulirati prednosti vseh sektorjev (ne pa jih nadomestiti z enim samim). Ta proces lahko nadzoruje tako, da spodbuja nove, drugačne oblike zagotavljanja storitev, ki ohranjajo osnovne

pridobitve starih oblik (npr., da se možnost izbire med storitvami, ki je značilna za uporabnike na trgu, omogoči tudi znotraj državnih služb), ali pa da reformira obstoječe oblike z novimi vsebinami (npr. profesionalno usposabljanje prostovoljcev). Te procese lahko država vpelje tako, da selektivno afirmira volonterske, tržne in neformalne izvajalce po profesionalnih, stroškovnih idr. kriterijih, da nekatere dejavnosti v javnih službah opušča in jih prenaša na druge izvajalce, da vpelje nadzorne mehanizme in profesionalne kriterije znotraj drugih sektorjev ipd. Država torej poskuša akumulirati možne koristi zlasti z aktivnim poseganjem v dogajanje na posameznih sektorjih. To se razlikuje od prešnjih dveh tipov regulacije po cilju, ki ga skuša doseči, kot tudi po načinu: namesto spontanega razvoja uveljavlja kontrolo nad sektorskimi logikami (kar jo po načinu razlikuje od drugega tipa regulacije); teh specifičnosti posameznih področij pa ne onemogoča, temveč jih upošteva, z namenom, da jih izkoristi (kar je v temelju drugače kot pri prvem tipu regulacije). Zato njene kontrole ne moremo več enačiti z monopolizacijsko, ampak gre bolj za koordinacijsko, iniciatorsko, redistribucijsko ipd. funkcijo. Ob nedvomnih prednostih takega reguliranja pa država še vedno ostaja v središču blaginjskega sistema (čeprav pluralnega), kar pomeni, da drugih sektorjev sicer ne odpravlja, si jih pa lahko podredi.

Ta pristop je v literaturi opredeljen kot strategija »sinhrona akumulacije«. Prav s težnjo po hkratni (sočasni) regulaciji sektorskih različnosti si država še vedno obdrži osrednjo vlogo, kar to strategijo bistveno razlikuje od naslednje možnosti.

4. Četrty pristop lahko označimo kot akumulacijo prednosti posameznih sektorjev na spontan način. Poskuša se doseči pluralizem blaginjskih oblik, kar je isti cilj kot v tretjem pristopu, a dosežen na drugačen način: država nima več vnaprej zagotovljene središčne (koordinativne, kontrolne) vloge, pač pa ima javni sektor povsem enak pomen kot vsi

drugi — je de privilegiran. Gre za razmere, v katerih prihaja do relacij, ki jih sistemska teorija označuje kot interpenetracijo posameznih sektorjev, ta pa poteka na način kontekstualizacije (predstavljene v prejšnjem delu tega prispevka). Prednosti take strategije sta zlasti dve:

- da javne službe zaradi razsrediščene vloge države ne morejo vplivati na druge sektorje bolj, kot vplivajo drugi sektorji na javne službe, sploh pa jih ne morejo več zavirati niti si jih podrediti;
- s sektorsko interpenetracijo prihaja do uveljavljanja novih, nestandardnih in mešanih (welfare mix) oblik zagotavljanja storitev, s tem pa do pozitivnih učinkov, ki jih ni mogoče pripisati v celoti enemu ali drugemu sektorju.

Zato je takšen razvoj zlasti zaželen z vidika socialnih inovacij! Glavna slabost te strategije pa je, da je ni mogoče uporabiti v razmerah, kjer diferenciacija in sektorska avtonomija še nista doseženi; bodisi zato, ker en sektor (npr. javni) še vedno dominira nad ostalimi, ali pa zato, ker so drugi sektorji (npr. volonterski, tržni) šele v zametkih. Kljub temu je ta tip strategije alternativni izziv prejšnjim trem, ker na področju produkcije socialnih storitev (še bolj kot tretji tip) anticipira sinergetske učinke različnih logik, temeljnih načel, prerazdelitvenih mehanizmov in delovnih načinov.

To strategijo označujejo z izrazom »asinhrona akumulacija« (več o strategijah, opisanih pod tretjo in četrto točko, gl. v Svetlik 1989).

Zaradi preglednosti povzemam navedene štiri strategije v shemi A, kjer se

abcisa nanaša na splošni cilj usmeritve, ordinata pa na način, kako država poskuša doseči ta cilj.

Katera od navedenih štirih strategij je aktualna za naše razmere? V katero smer poskuša država izoblikovati blaginjski sistem (po letu 1990)? Kaj nam lahko anketni odgovori povedo o tem?

Najprej pogledjmo, kdo so akterji, ki se pojavljajo v teh anketah. Z akterji mislim vse tiste, ki so bodisi izvajalci, ustanovitelji, financerji ali nadzorniki konkretne dejavnosti (službe), predstavljene v posamezni anketi. Akterje navajam po abecednem zaporedju KRATIC, s katerimi jih zaznamujem (da jih bom uporabil v naslednji tabeli). Ti akterji so:

ALTRA/mre: Odbor za novosti v duševnem zdravju: Socialna mreža za uporabnike psihiatričnih uslug (Ljubljana)

ALTRA/zag: Odbor za novosti v duševnem zdravju: Sekcija za zagovorništvo (Ljubljana)

CMD: Center za izvajanje in razvoj mladinskih delavnic

CS: Center slepih

CSD: Center za socialno delo (v konkretni občini)

DO: posamezne delovne organizacije

DPD: Društvo za pomoč duševno prizadetim Ravne na Koroškem

DPP: Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela (mreža za projekte v zvezi z drogami)

DRR: Društvo rejnic in rejnikov Ravne na Koroškem

DT: Društvo terapevtov za alkoholizem Slovenije

DU: Dom upokojencev Izola

FZO: Socialni forum za zasvojenost in omamo

IPLA: Inštitut za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno

KS: Krajevna skupnost Nove Fužine

KBZ: Koordinacija za boj proti zasvojenosti občine Koper

MM: Mreža za razvoj mladinskih delavnic

MS: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

MŠ: Ministrstvo za šolstvo in šport

MZ: Ministrstvo za znanost in tehnologijo

ODB: Odbor za družbeno zaščito norosti

OSF: Open Society Fund

OŠ: osnovna šola

OZPM: Občinska zveza prijateljev mladine Velenje

PIC: Preventivno informativni center za otroke, mladostnike in starše

SDM: Servis dobrote mladih

SF: Slovenska fundacija

SS: Strokovni svet, ki bo vključeval tudi uporabnice (ŽS); še ni ustanovljen, a je predviden

SST: Strokovna skupina terapevtov primorskih klubov

SVF: Svetovalnica Fužine

SVIT: Društvo za pomoč odvisnikom in njihovim družinam (Koper)

ŠOU: Študentska organizacija Univerze (v Ljubljani)

UM: Urad za mladino

YHD: Youth Handicapped Deprivileged (Ljubljana)

ZA: Zavarovalna družba Adriatic

ZARJA: Prostovoljno društvo za pomoč zasvojenecem in njihovim družinam (Ravne na Koroškem)

ZD: Zdravstveni dom Lucija

ZGG: Združenje za socialno gerontologijo in gerontagogiko Slovenije

ZZ: Zavod za zaposlovanje (občinski, republiški)

ŽS: Ženska svetovalnica (Ljubljana)

ŽU: župnijski urad (Ljubljana)

Iz seznama vidimo, da se v naših anketah pojavljajo akterji z vseh področij, tako z republiškega kot z lokalnega, z državnega in s civilno-družbenega: gre za predstavnike javnih služb, različnih društev in združenj, prostovoljnih organizacij, kot tudi za akterje, ki so tipični za tržni sektor (npr. DO, ZA). In to kljub temu, da je izbor anketirancev na začetku vključeval samo naslove tistih izvajalcev, ki jih je država (MS) finančno kakorkoli podprla; naknadno smo prejeli še desetino predstavljenih anket (kar ni zanemarljiv podatek).

Če navedene akterje razlikujemo po funkcijah, ki jih imajo v zvezi s posamezno dejavnostjo oz. službo, dobimo naslednjo tabelo (v njej ŠT pomeni zaporedno

številko, pod katero je bila objavljena posamezna anketa v tej reviji; PRI je število evidentiranih pritožb uporabnikov, ki ga navaja posamezni respondent za svojo dejavnost, tj., odgovor na anketno vpr. 13b):

Tabela 2: Anketirane dejavnosti glede na njihove akterje

ŠT	Funkcije akterjev (ki so omenjeni v anketah)				Največji navedeni PROBLEMI	P R I
	IZVAJALEC	USTANOVITELJ	FINANCER	NADZORNIK		
1.	CSD	MS	MS + občina	izvajalec + supervizor	preobremenjen mentor	/
2.	ALTRA/zag	bivši ODB	MS	izvajalec	finance	1
3.	DPP	skupina državljanov	mesto + republika + tujina	izvajalec + naročnik	finance + prostori	/
4.	SDM	posameznik	donatorji + MS + ŽU	koordinatorski mentor	finance + koordinacija	/
5.	CSD	prostovoljci	izvajalec	supervizor + izvajalec	finance + prostori + kader	/
6.	DRR	uporabniki	občina + sponzorji + članarina	izvajalec	prostorska oddaljenost uporabnikov	/
7.	SVIT	starši uporabnikov	MS + članarina + donacije	MS + MZ + eksperti	odnos javnosti + stigma uporabnikov	/
8.	CSD	izvajalec	MS + CS	izvajalec	kadri	/
9.	CSD	izvajalec	občina + MS + ZA + DO	izvajalec + MS + KBZ + DT + FZO	sredstva + prostor	/
10.	CSD	izvajalec	občina + MS + uporabniki	izvajalec + Caritas + ZGG + IPLA	finance + ustanovitelj	/
11.	CSD	izvajalec	MŠ + MS	financer	preobremenitev pri delu	/
12.	CSD	izvajalec	izvajalec + MS	/	/	/
13.	CSD	izvajalec	republika + dobrodelne organiz.	supervizor	/	/
14.	CSD	izvajalec	izvajalec + MS	izvajalec + MS + ZGG	sredstva + kadri	/
15.	CSD	izvajalec	republika + občina + uporabniki	izvajalec	/	/
16.	CSD	izvajalec	občina + MS + MZ	financerji	kadri	/
17.	CSD	izvajalec	MS	financer	finance	/
18.	CSD	izvajalec	MS	/	/	/
19.	CSD	izvajalec	izvajalec + MS	MM + CSD + OŠ	finance	/

KONTEKSTUALIZACIJA SOCIALNIH INOVACIJ (II)

ŠT	Funkcije akterjev (ki so omenjeni v anketah)				Največji navedeni PROBLEMI	P R I
	IZVAJALEC	USTANOVITELJ	FINANCER	NADZORNIK		
20.	CSD + CSD	izvajalec	izvajalec + MS	izvajalec + financer	/	/
21.	CSD	izvajalec	izvajalec + MS	izvajalec + financer	/	/
22.	CSD	izvajalec + CMD	občina + ZZ + MS	CMD	finance + preobremenitev pri delu	/
23.	CSD	izvajalec + CMD	republika + občina	občina + ZZ + OŠ	prostori + preobremenitev pri delu	/
24.	CSD	izvajalec	ni urejeno	izvajalec	/	/
25.	CSD	izvajalec	občina + SF + MS	izvajalec + starši + OŠ	finance	/
26.	CSD	izvajalec	občina + ZZ + MS	mentorstvo + supervizija	finance	da
27.	CSD	izvajalec	republika	republika + supervizija	/	/
28.	CSD	izvajalec	uporabniki	financerji	/	/
29.	CSD	izvajalec	MS	MS	/	/
30.	PIC	izvajalec	občina	financer	finance + preobremenitev pri delu	1
31.	CSD	izvajalec	izvajalec + MS	izvajalec + financer	kadrovski + uveljavljanje programa	/
32.	SVF	CSD + KS	občina + mesto + MS	financerji	prostor	/
33.	CSD	izvajalec	občina + MS	občina	finančni + supervizija	/
34.	CSD	izvajalec	MS + občina	supervizija + intervizija	preobremenitev pri delu + plače	1
35.	CSD	občina	občina + MS + sponzorji	izvajalec	kadrovski + obveščanje javnosti	
36.	CSD	ZD	ustanovitelj + občina + članarina	ZD + CSD + DT + FZO + SST	finance + prostor + problemi s CSD in ZD	/
37.	CSD	izvajalec	izvajalec + MS	financerji	/	/
38.	CSD	izvajalec	izvajalec + MS	financerji	prostor + preobremenitev + težave z drugimi službami	/
39.	CSD	izvajalec	izvajalec + MS	financerji + občina	kadri + finance + sodelovanje uporabnikov	/

ŠT	Funkcije akterjev (ki so omenjeni v anketah)				Največji navedeni PROBLEMI	P R I
	IZVAJALEC	USTANOVITELJ	FINANCER	NADZORNIK		
40.	CSD	izvajalec + DPD	izvajalec + občina + MS	izvajalec	prostori	/
41.	CSD	izvajalec	občina + ZZ + uporabniki	izvajalec	izbor kadrov	1
42.	OZPM	izvajalec	občina + sponzorji	izvajalec	finance	/
43.	ZARJA	občina	občina + donacije	občina	finance + javno mnenje	/
44.	ŽS	skupina prostovoljk	sponzorji	supervizija + bodoči SS	finance + prostori	/
45.	ALTRA/mr c	izvajalec	UM	izvajalec	kadri + fluktuacija uporabnikov	/
46.	YHD	člani	donacije + prispevki članov	izvajalec	/	/
47.	CPM	CSD	UM + ŠOU + OSF + SF + MS + mesto + sponzorji + donatorji	ustanovitelj	neurejen formalni status te dejavnosti	1

Iz zgornjega prikaza anketnih odgovorov je izpuščena vsebina posameznih dejavnosti, ker je preveč pestra za tovrstno (tabelarično) povzemanje in ker se tu omejujem na kontekst, v katerem dejavnosti potekajo. Na vsebinsko raznovrstnost dejavnosti oz. uslug, ki jih izvajajo respondenti, in na strukturo uporabnikov, ki jo s tem pokrivajo, nas opozarjajo odgovori na naslednja anketna vprašanja: 4., 5., 6., 8. (a1 do a3), 9. (a do f) in 14. S primerjavo teh odgovorov so tako rekoč že na prvi pogled vidne naslednje splošne značilnosti:

- da anketirani izvajalci s svojo dejavnostjo pokrivajo vse starostne kategorije uporabnikov in uporabnic,
- da odgovarjajo na različne vrste problemov,
- da se usmerjajo v kurativno in v preventivno delovanje.

Te splošne značilnosti socialnih inovacij lahko imamo za pozitivne. Za to so precej zaslužni prav centri za socialno delo (teh je 34 oz. 72,3% anketirancev), ki so skoraj v istem številu tudi ustanovitelji

teh dejavnosti. Glavne razloge pozitivnega vpliva CSD-jev na raznovrstnost in pestrost socialnih inovacij pa gre verjetno iskati v naslednjem:

- da se te ustanove s svojimi storitvami nikoli niso omejevale zgolj na eno vrsto populacije ali na eno vrsto problemov (nespecializirana usmerjenost) in da tudi niso izključevale socialne prevenције,
- da imajo njihove dejavnosti (v primerjavi z drugimi izvajalci) bistveno daljšo tradicijo delovanja in večje možnosti kadrovanja,
- da so bili že v prejšnjem sistemu CSD glavni nosilci eksternalizacije, tj., usmeritve, s katero so se odpirali v svoje okolje, da bi mobilizirali neformalne in polformalne potenciale za produkcijo storitev, kar je z vidika socialnih inovacij ugodna »dediščina«,
- da trenutni kriteriji nadaljnega razvoja CSD (prestrukturiranje) še niso povsem jasni, kar seveda negativno vpliva zlasti na tipične in ustaljene storitve teh ustanov (negotovost), po drugi strani pa

ima verjetno tudi pozitivne učinke, saj so zato bolj motivirani za inovacije,

• da so civilno-družbena gibanja (zlasti uporabnikov in volonterjev), ki so pripravljena funkcionirati tudi kot izvajalci socialnih storitev ter sposobna konkurirati za sredstva, sicer prisotna in se uveljavljajo, a še niso številna in ne pokrivajo vseh področij, na katerih bi se lahko uveljavile javnim službam alternativne socialne storitve.

K vsebinskemu vidiku teh dejavnosti se bom vrnil na koncu tega zapisa. Zdaj pa si pogledjmo, na kaj nas o odnosu države do socialnih inovacij opozarja tabela 2. Kakšen je njen odnos, če ga primerjamo s prej omenjenimi štirimi strategijami? Izstopajo predvsem naslednje tri značilnosti:

1. Ob tem, da ankete kažejo pomembno vlogo MS kot financerja in nadzornika (zlasti formalnega), je pomembno tudi dejstvo, da je takih dejavnosti, ki se financirajo samo iz enega vira, zgolj devet (19,1%), vse druge pa so financirane iz več virov oz. na različne načine (razna ministrstva, različne ravni oblasti, donatorji, sponzorji, uporabniki, članarina ipd.). Med temi je kar 17 takih, ki se financirajo iz več kot dveh virov (36,2%), eni od dejavnosti pa se je posrečilo pridobiti kar osem.

2. Hkrati pa je takih respondentov, ki pomanjkanja financ ali prostorov ne navajajo kot glavni problem svoje dejavnosti, samo 10 (21,3%), medtem ko so največji problemi, ki jih imajo ostali, prav finančni ali prostorski (ali pa oboji). To v zvezi s poudarkom iz prejšnje točke pomeni, da verjetno problem financiranja (in prostorov) ni v pomanjkanju obstoja finančnih virov, ampak zlasti v količini² sredstev, ki se jih posameznim akterjem posreči pridobiti za svojo dejavnost, saj

podatki kažejo, da odvisnost zgolj od enega vira ne pomeni nujno pomanjkanja financ, zajemanje iz različnih virov pa ne izključuje nujno finančnih problemov. To nas opozarja na razmere, v katerih očitno ne gre več za prvo niti za drugo strategijo: za prvo strategijo (monopolizacije) je namreč značilen samo en vir financiranja (državni), medtem ko se je druga strategija (racionalizacija, komercializacija, eksternalizacija) uveljavljala v razmerah, ko je ta edini vir usihal, drugih pa (še) ni bilo. Ker v današnjih razmerah problem ni več pomanjkanje virov, pač pa pomanjkanje znanja za njihovo smotrno uporabo, ni glavni problem v obstoju virov, ampak v njihovi dostopnosti (fund-raising).

3. Poleg različnih izvajalcev, različnih načinov financiranja in nadzorstva se kar v tretjini primerov izvajalec posamezne dejavnosti razlikuje tudi od njene ustanovitelja (takih je 17 primerov oz. 34%). To nas opozarja na pogoje, v katerih socialne inovacije nastajajo s prepletanjem različnih oblik, načel in mehanizmov izvajanja pomoči (welfare mix).³ V prehodnih razmerah, ko posamezni sektorji še niso tako daleč vzpostavljeni in diferencirani, da bi samodejno prihajalo do takih prepletanj, je pomembna zlasti deregulacija financiranja socialnih storitev, saj prav ta premik omogoča nastajanje »kvazi-privatiziranih« dejavnosti (Kolarič 1991), ki olajšujejo možnosti za učinke welfare mix.

Kako je taka deregulacija razvidna iz anketnih odgovorov? Če v tabeli 2 soočimo respondente, ki izvajajo svojo dejavnost na način javnih služb (CSD), z vsemi ostalimi – in jih med sabo primerjamo po tem, ali so financirani samo iz državnih virov (državnih oz. ministrskih, mestnih, občinskih) ali pa izkoriščajo tudi (oz. samo) druge, tj., nedržavne vire,

² S tem je mišljen tudi problem rednega financiranja oz. stalnega dotoka sredstev, ki je še vedno v glavnem vprašanje količine dobljenih sredstev, ne pa časovnih terminov, v katerih so dosegljiva.

³ »Welfare mix lahko opredelimo kot presek različnih sektorjev družbenih dejavnosti, na primer komercialnega, korporacijskega, javnega, volonterskega in neformalnega; različnih temeljnih načel, kot so učinkovitost, izbira, anonimnost, enakost, varnost, altruizem, vzajemnost in solidarnost; različnih alokacijskih mehanizmov, kot so trg storitev, programi, različne oblike neformalne, recipročne in nerecipročne menjava; in različnih tipov dela, kot so zaposlenost, samozaposlenost in druge oblike plačanega oziroma neplačanega dela« (Svetlik 1989: 57).

Tabela 3 - Status dejavnosti glede na izvajalce in financiranje

	IZVAJALCI			
	državni		nedržavni	
samo državni viri	1, 5, 11, 12, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 27, 29, 31, 33, 34, 37, 38, 39, 40	B A	2, 30, 32, 45	
tudi/samo nedržavni viri	8, 9, 10, 13, 15, 25, 28, 35, 36, 41	C D	3, 4, 6, 7, 42, 43, 44, 46, 47	

potem dobimo razvrstitev kakor v tabeli 3 (številke so zaporedne številke objavljenih anket).

Kljub temu, da je bil začetni izbor anketirancev izrazito enostranski (omejen na seznam tistih, ki jih je financiralo MS) in da je delež državnih služb kot izvajalcev kar 72%, je po kriteriju financiranja ter izvajanja dejavnosti samo polovica vseh anketirancev zares tipičnih za javni sektor (kvadrant B). Kakšna je torej značilnost zgornjih kvadrantov?

Prehod iz ekskluzivno državnega financiranja v pluralizem financiranj (finančna deregulacija) je torej značilen za polovico anketiranih dejavnosti (tj., v kvadrantih A + C + D). Te dejavnosti zaradi načina financiranja niso tipične za javni sektor – kljub temu, da je med njimi kar 10 državnih izvajalcev (uvrščenih v kvadrant C, kjer je 43,5% vseh tistih, ki so zunaj kvadranta B). Vprašanje pa je, ali se ti izvajalci, za katere predpostavljamo ver-

jetnost učinkov welfare mix, tudi v načinu dela razlikujejo od onih (pod B), ki jih deregulacija ni zajela.

Pripisane značilnosti (v zgornji tabeli) izhajajo iz predpostavke, da deregulacija ne vpliva pozitivno zgolj na kvantitativen porast netipičnih dejavnosti, ampak da sproža tudi kvalitativne vplive, ker omogoča uveljavitev razlik med izvajalci v načelih, načinih, metodah in dostopnosti socialnih storitev. Različnost je namreč pogoj za optimalno kombinacijo njihovih morebitnih koristi. Vendar pa je za kvalitativno oceno takih kombiniranih učinkov anketni vprašalnik precej štorasto orodje. Kljub temu pogledjmo, kaj anketiranci odgovarjajo na vprašanja, ki so v (vsaj posredni) zvezi z načinom njihovega dela. V ta namen bomo primerjali dejavnosti v devetih stolpcih, ki temeljijo na izbranem anketnem vprašanju, vsebujejo pa šifriran odgovor posameznega respondenta na to vprašanje. V naslednji

Tabela 4 - Splošna značilnost kvadrantov

KVADRANT	KRITERIJ	ŠTEVILO	ZNAČILNOSTI
B	DRŽAVNI izvajalci, ki se financirajo samo od države	23	javni sektor
C	DRŽAVNI izvajalci, ki se financirajo tudi (ali samo) iz nedržavnih virov	10	welfare mix
A	NEDRŽAVNI izvajalci, ki se financirajo samo od države	4	
D	NEDRŽAVNI izvajalci, ki se financirajo tudi (ali samo) iz nedržavnih virov	9	
	SKUPAJ ⁴	46	

⁴ Izpuščena je anketa z zaporedno številko 24, ker ni jasno, v kateri kvadrant (v tabelah 3 in 4) se uvršča.

tabeli pomenijo stolpci (od 1 do 9) naslednje:

1. stolpec : zaporedna številka objave vprašalnika v tej reviji ;

2. stolpec : kdaj je služba na razpolago uporabnikom (vpr. 3):

številka : število rednih dni v tednu,

D : dopoldne (ne glede na dogovor),

P : popoldne (ne glede na dogovor),

DOG. : samo po dogovoru (brez vnaprej določenih ur)

? : nedefinirano

- : ni na voljo vsak teden;

3. stolpec : kdo je dal pobudo za dejavnost (vpr. 7a): če je izrecno navedena (vsaj ena) konkretna oseba in njen strokovni profil, je to zaznamovano s črko:

E : konkretni ekspert(i)

- : a) ekspert ni osebno omenjen (ampak zgolj ustanova, organ)

b) ni podatka;

4. stolpec : način napotitve uporabnikov (vpr. 9d), tj., kako pridejo uporabniki v stik z izvajalci omenjene dejavnosti:

S : sami, na lastno pobudo

N : napoteni od drugod (od drugih posameznikov ali služb)

N(S) : večinoma napoteni, nekateri pa verjetno tudi zgolj na lastno pobudo, oziroma narobe: S(N) ; tu gre za interpretacijo odgovorov

- : ni podatka;

5. stolpec : kakšne strokovne metode, pristope oz. teorije uporabljate pri svojem delu (vpr. 14):

DA : navedene metode, pristopi oz. teorije so izrecno poimenovane s strokovnim žargonom (izvajalci jih jasno postavijo kot svojo strokovno identiteto)

- : a) navajajo se le splošna izhodišča oz. načini dela (npr. individualni pristop, skupinsko delo, samopomoč ipd.)

b) ne uporabljajo strokovnih metod, pristopov oz. teorij

c) ni podatka;

6. stolpec : katere nove službe, dejavnosti ali storitve v vašem okolju se vam zdijo »pomembna ali zanimiva novost na področju psihosocialne prakse« (vpr. 18):

številka : število služb, dejavnosti oz. storitev, ki jih je anketiranec konkretno navedel

- : ni podatka;

7. stolpec : se predstavljena dejavnost oz. služba razlikuje od drugih »s tega področja« (vpr. 6); ali torej vsebuje značilnosti, po katerih jo njeni izvajalci opredeljujejo kot posebno:

DA : odgovor je eksplicitno pritrديلen

da : odgovor je implicitno pritrديلen, gre za interpretacijo odgovorov

? : »ne bi znali oceniti«

- : ni podatka;

8. stolpec : ali predstavljena dejavnost oz. služba vključuje tudi prostovoljce (vpr. 8):

DA : jih vključujemo (redno ali pa občasno, v večjem ali pa v manjšem številu)

da : jih še nimamo, a jih »pridobivamo«

- : ni prostovoljcev ali pa ni podatka o tem;

9. stolpec : zbiranje, oblika in dostopnost podatkov o uporabnikih predstavljene dejavnosti oz. službe (vpr. 16):

9a (stolpec o obliki podatkov):

A : podatki uporabnikov so v anonimni obliki

O : podatki uporabnikov so tudi v osebni obliki;

9b (stolpec o dostopnosti podatkov):

DA : zbrani podatki so na razpolago tudi zunanjim zainteresiranim

NE : zbranih podatkov ne posredujemo zunanjim zainteresiranim

NEZB : podatkov o uporabnikih sploh ne zbiramo

o/a/da/ne/nezb : male črke pomenijo, da glede na formulacijo anketnega odgovora ustreznost oznake ni povsem zanesljiva (čeprav je verjetna); gre torej za interpretacijo odg.

? : a) vprašaj pred črkovno oznako pomeni, da (iz odgovora) ni jasno, za kakšno obliko zbranih podatkov gre

b) vprašaj za črkovno oznako pomeni, da (iz odgovora) ni jasno, ali podatki so ali niso na razpolago zunanjim zainteresiranim, niti ni jasna oblika njihove morebitne dostopnosti

- : ni nobenega odgovora (na vpr. 16a, b, c).

Tabela 5 - Razlike med izvajalci po načinu njihovega dela

1	2	3	4	5	6	7	8	9a,9b
1. 1D	E	S	-	-	-	da	DA	A,DA
2. 1P	-	-	-	DA	-	DA	DA	A,?
3. DOG.	-	-	-	-	-	4 DA	DA	?,DA
4. DOG.	E	S,N	-	-	-	da	DA	O,?
5. 3D	-	S,N	-	-	-	1 da	DA	O,da
6. 5?	E	S	DA	-	-	DA	DA	O,da
7. DOG.	E	S,N	-	-	-	da	DA	O,NE
8. ?	-	S	DA	-	-	1 da	DA	?,ne
9. 1D2P	E	S	DA	-	-	da	DA	NEZB
10. 2D1P	E	S,N	DA	-	-	DA	DA	NEZB
11. 1?	-	S	-	-	-	da	DA	O,NE
12. 5D	E	S,N	DA	-	-	da	DA	O,ne
13. 1?	?	S	DA	-	-	da	DA	-
14. 2D	-	N	-	-	-	da	-	O,?
15. 1P	E	S	DA	-	-	da	da	O,ne
16. 5P	-	N(S)	-	-	-	da	DA	o,NE
17. 1?	-	S	DA	-	-	-	DA	NEZB
18. ?	-	N	-	-	-	-	-	?,?
19. 1?	-	S	-	-	-	da	-	nezb
20. ?P	-	S	DA	-	-	DA	-	O,?
21. 5D2P	-	-	DA	-	-	da	-	O,DA
22. ?P	E	-	DA	-	-	da	DA	a,NE
23. ?P	-	N	-	-	-	?	DA	NEZB
24. 2?	E	S	DA	-	-	da	DA	O,?
25. ?	E	S,N	-	-	-	DA	DA	O,NE
26. 1P	E	-	DA	-	-	da	DA	A,NE
27. 5?	-	S	-	-	-	da	DA	-
28. 5?	-	S,N	DA	-	-	2 DA	-	?,NE
29. -	-	-	-	-	-	DA	DA	-
30. 5D5P	E	S(N)	DA	-	-	1 DA	DA	O,NE
31. 1D1P	-	S	-	-	-	DA	-	A,?
32. 5D5P	-	S	DA	-	-	2 DA	DA	O,?
33. 2P	-	S	-	-	-	2 DA	-	a,NE

KONTEKSTUALIZACIJA SOCIALNIH INOVACIJ (II)

1	2	3	4	5	6	7	8	9a,9b
34.	1P	E	N	DA		1 da	-	O,da
35.	5D1P	E	S	-	-	DA	DA	?,?
36.	3P	E	S	DA	-	DA	-	o,NE
37.	5D	-	S,N	-	-	DA	-	o,ne
38.	2D	-	S,N	-	-	DA	DA	O,NE
39.	5?	-	N	-	-	DA	-	-
40.	-	E	S(N)	-	-	DA	DA	O,NE
41.	5D	-	S,N	-	-	da	-	O,DA
42.	1P	-	S	-	-	DA	DA	A,NE
43.	1P	-	S,N	DA	-	DA	DA	?,?
44.	1D4P	-	S	DA	-	DA	DA	A,DA
45.	1P	-	S,N	-	-	4 DA	DA	O,DA
46.	4D1P	-	-	-	-	DA	DA	-
47.	1D3P	E	S	DA		10 da	DA	A,DA

Če zdaj primerjamo odgovore posameznih respondentov o načinu njihovega dela (stolpce) po tem, ali se uvrščajo v kvadrant B ali pa zunsj njega (v A, C in D), dobimo empirično podlago za razmišljanje o vsebinskih razlikah med dejavnostmi, ki so glede na izvajalski status ter način financiranja tipične za javni sektor (B), in vsemi ostalimi, ki niso tipične (po tem kriteriju).

To prikazuje tabela 6⁵, kjer pomeni:

RU: vrstična rubrika, označena z malo črko

ST: številka stolpca iz prejšnje, 5. tabele

ANKETA: številka (objave) posamezne ankete

V: vrstična vsota respondentov

Anketa vključuje razlike o načinih zagotavljanja storitev skozi vprašanja, ki se nanašajo: na redno zagotovljen obratovalni čas, na pobudnika konkretne dejavnosti, na samoiniciativnost uporabnikov pri uporabljanju ponujenih storitev, na specifičnost rabljenih metod, na poznavanje drugih pomembnih služb, na zave-

danje o posebnostih lastne dejavnosti, na vključevanje prostovoljcev in na ravnanje s podatki o uporabnikih. Po teh značilnostih izvajalci, ki so tipični za javni sektor (izvajalci B), vidno odstopajo od vseh ostalih v naslednjem:

Ad a – Najsplošnejše merilo dostopnosti ponujenih storitev je gotovo obratovalni čas. V tem se izvajalci B razlikujejo od drugih po obeh uporabljenih kriterijih: tako po številu dni v (vsakem) tednu, ko je njihova dejavnost redno dostopna, kot po redno določenih popoldanskih terminih, v katerih jo izvajajo. Izvajalcev B, ki redno obratujejo vsaj tri dni v tednu, je manj kot tistih, ki tudi obratujejo vsaj tri dni, a niso tipični za javni sektor. Med vsemi, ki imajo stalno določen (vsaj en) popoldanski termin, je izvajalcev B samo 9, ostalih pa 14; med vsemi, ki stalno delajo (vsaj) dvakrat na teden popoldne, pa je izvajalcev B za polovico manj.

Ad b – Za opredelitev posebnosti konkretne dejavnosti utegne biti pomemben podatek o njenem pobudniku, saj je za socialne (tako kot za vse druge) inovacije značilno, da na drugačen, neustaljen

⁵ Izpuščena je anketa z zaporedno številko 24, ker ni jasno, v kateri kvadrant (v tabelah 3 in 4) se uvršča.

Tabela 6 - Razlike med izvajalci glede na kvadrant

RU in ST	ZNAČILNOSTI ANKETIRANIH DEJAVNOSTI	kvadrant B	kvadranti A+C+D		
		ANKETA	V	ANKETA	V
a 2	obratujejo vsak teden: vsaj tri dni (ali več)	5,12,16,21,27,37,39	7	6,9,10,28,30,32,35, 36,41,44,46,47	12
	imajo stalno določen popoldan- ski termin vsak teden	16,20,21,22,23,26,31, 33,34	9	2,9,10,15,30,32,35, 36,42,43,44,45,46,47	14
	od tega vsaj dva dni popoldne	16,21,33	3	9,30,32,36,44,47	6
b 3	ekspert oz. pobudnik je izrecno omenjen	1,12,22,26,34,40	6	4,6,7,9,10,15,25,30, 35,36,47	11
c 4	uporabniki so samo (oz. veči- noma) napoteni	14,(16),18,23,34,39	6 /		0
d 5	lastne metode niso eksplicitno omenjene ali pa ni podatka o tem	1,5,11,14,16,18,19,23, 27,29,31,33,37,38,39,40	16	3,4,7,25,35,41,42,45, 46	9
e 6	izrecna navedba drugih pomemb- nih služb	5,33,34	3	3,8,28,30,32,45,47	7
f 7	posebnost lastne dejavnosti ni navedena	17,18,23	3 /		0
g 8	prostovoljcev ne vključujejo, ali pa o tem ni podatka	14,18,19,20,21,31,33, 34,37,39	10	28,36,41	3
h 9a	zbirajo podatke v osebni obliki = O	1,5,12,14,20,21,34,38, 40	9	4,6,7,15,25,30,32,41, 45	9

način kombinirajo obstoječa znanja, metode, informacije, pri- stope, vire, izvedbene načine itn. Predstavljenih socialnih inovacij namreč niso povzročila kakšna nova odkritja na področju dela z ljudmi (torej invencije), pač pa so nastale s kombinacijo že obstoječih znanj, veščin, teorij in izvedbenih načinov. Take novosti pa lahko nastanejo najprej na ravni idej oz. (za)misli, ki se šele potem poskušajo uresničiti, pač glede na razmere. To pomeni, da so ključnega pomena za nastanek inovacij posamezniki, ne pa ustanove – zlasti od posameznikov je odvisno, ali bo do nove ideje sploh prišlo in kakšna bo, medtem ko so ustanove le pogoj za njeno realizacijo (z organizacijskimi, prostorskimi, finančnimi idr. možnostmi, ki jih zagotavljajo). Zato je koristno opozoriti na odgovore, kjer respondenti za pobudnika svoje dejavnosti izrecno navajajo konkretno osebo (z imenom in priimkom), saj je zelo verjetno

prav ta posameznik najzaslužnejši za njen nastanek. Pri teh dejavnostih je verjetno, da poglobitvi razlog njihovega nastanka ni povezan z vsebino dela, ampak bolj z eksternimi dejavniki (zgolj pridobljen dodaten vir financiranja, interna prerazdelitev dela med zaposlenimi, direktiva od nadrejenih ipd.), manjša. Torej je verjetneje, da imajo te dejavnosti tudi vsebinske posebnosti, saj večina respondentov, ki kot pobudnika imenuje osebo, tudi eksplicira metode, ki jih uporablja. Pri ostalih respondentih lahko o tem samo uginamo. Verjetno pa je, da pri tisti večini respondentov, kjer pobudnik-oseba ni znan (ker omenjajo zgolj ustanovo oz. sploh ne odgovarjajo na to vprašanje – takih je 61%), odgovornost izvajalcev manj poudarjena. Tistih, ki omenjajo osebne pobudnike, je več med netipičnimi izvajalci in manj med izvajalci iz kvadranta B.

Ad c – Za uporabnike psihosocialnih storitev je pomembno, da jih lahko

sami izbirajo, da torej sami odločajo o vrsti in obsegu uslug. Zato je pozornosti vreden podatek, kako uporabniki prihajajo v stik z izvajalcem. Večina tu predstavljenih inovacij dobiva svoje uporabnike na podlagi samoiniciativnosti uporabnikov, šest dejavnosti pa je takih, ki izvajajo usluge samo za tiste uporabnikom, ki so k njim napoteni od drugih (posameznikov ali služb) – in vse te dejavnosti so v kvadrantu B.

Pri tem je treba upoštevati naslednje: čeprav anketno vprašanje jasno razlikuje med »samoiniciativno« napotitvijo in možnostjo, da je uporabnik »napoten od drugod« (vpr. 9d), je kljub temu mogoče, da respondent ne razlikuje med privatno informacijo oz. sugestijo o tem, kam naj se uporabnik obrne po pomoč, in tem, ali je bil uporabnik službeno napoten od drugih (ne glede na njegovo voljo). Teh šest odgovorov je torej treba jemati z rezervo, saj ni povsem gotovo, ali res izključujejo uporabnikovo samoiniciativnost pri odločitvi; kljub temu pa je precej verjetno, da je v teh šestih primerih problem uporabnika v večji meri vnaprej definiran in da je vnaprej določen tudi način njegove obravnave, kar je tipično za javne službe.

Ad d – Pomembne značilnosti socialnih inovacij so lahko tudi v metodah, ki jih uporabljajo, oz. v teoretskih pristopih, iz katerih izhajajo. Ker je to v neposredni zvezi z njihovo vsebino, je bolj verjetno, da so tisti izvajalci, ki eksplicitno (po)imenujejo svoje metode, vsebinsko bolj profilirani kot tisti, ki tega ne naredijo (na razpóznaven način). To seveda ne pomeni nujno, da so vsebinsko neprofilirani izvajalci manj pomembni, manj potrebni ali manj strokovni; verjetno pa je, da je posebnost njihove dejavnosti izražena manj kot pri drugih. Neprofiliranih izvajalcev je v kvadrantu B več kot v vseh ostalih kvadrantih.

Ad e – Izvajalcev, ki v svojem okolju navajajo vsaj eno službo oz. dejavnost, ki se jim zdi »pomembna ali zanimiva«, je med vsemi anketiranci samo 22%. Z vidika razvoja v smeri konceptualizacije (obravnavane v prvem delu tega prispev-

ka) in glede na želene interpenetracijske učinke inovacij je ta delež presenetljivo skromen. Med desetimi izvajalci, ki so navedli eno ali več pomembnih služb v svojem okolju, so samo trije iz kvadranta B.

Ad f – Skoraj vsi izvajalci znajo identificirati svojo posebnost, po kateri se (po svojem mnenju) razlikujejo od drugih. Tega ne znajo ali pa niso hoteli navesti samo trije, ki so vsi iz kvadranta B (dva od njih tudi ne eksplicirata svojih metod in k njima so uporabniki samo napoteni).

Ad g – Izstopa tudi razlika v angažiranju prostovoljcev pri dejavnosti: večina tistih, ki prostovoljcev ne vključujejo, je iz kvadranta B (10), iz ostalih kvadrantov pa so taki le trije. Kljub temu je razveseljiv podatek, da je dobrih 72% vseh predstavljenih dejavnosti dostopnih tudi za prostovoljce.

Ad h – Ravnanje s podatki uporabnikov je gotovo pomemben vsebinski poudarek za vsako dejavnost. Podatki iz ankete nam sicer ne omogočajo identifikacije tistih, ki pri tem ravnajo na neustrezen način. Možnost, da pride do kršitev strokovne etike oz. do zlorab na tem področju, pa je večja, če se podatki zbirajo v osebni obliki (z imenom in priimkom), in seveda manjša pri tistih, ki zbirajo samo neosebne podatke. Še več možnosti kršitev in zlorab pa je tam, kjer se podatki zbirajo v osebni obliki in posredujejo drugim (kategorija O,DA + O,da). V tem med izvajalci B in drugimi ni razlik. Splošen vtis pa je, da se anketiranci problema varstva osebnih podatkov zavedajo, saj je le šest takih, ki so »rizični« v tem smislu, da osebne podatke posredujejo tudi drugim zainteresiranim (kar še ne pomeni, da se to dogaja nujno brez soglasja uporabnika, čeprav verjetno se). Druga značilnost teh odgovorov pa je, da so večinoma precej skopi in nedorečeni, kar je lahko odraz nedorečene prakse na tem področju.

SKLEP

Vsebinske razlike v anketnih odgovorih opozarjajo na vidno odstopanje izvajalcev iz javnega sektorja (B) od izvajalcev, ki se ne uvrščajo v ta sektor. Izvajalci B se razlikujejo od drugih (razen pri ravnanju s podatki o uporabnikih) po vseh obravnavanih načinih, ki so posredno ali neposredno v zvezi z njihovim delom:

a) izvajalci B so uporabnikom dostopni v manjši meri kot ostale dejavnosti (glede na tedensko število dni obratovanja in na popoldanski termin),

b) pri izvajalcih B je individualni pobudnik omenjen redkeje kot pri ostalih,

c) le pri izvajalcih B so take dejavnosti, ki so namenjene samo napotnim uporabnikom,

d) izvajalci B redkeje (kot drugi) izrecno omenjajo svoje metode dela,

e) izvajalci B v manjšem številu navajajo druge službe, ki se jim zdijo pomembne za njihovo delo,

f) samo med izvajalci B najdemo take, ki ne razpoznavajo oz. ne navajajo niti ene lastne posebnosti,

g) med izvajalci B je tudi več takih, ki ne vključujejo prostovoljcev.

Vsebinske značilnosti, tipične za javni sektor, so torej v večji meri prisotne pri izvajalcih B, manj pa pri tistih, ki so vključeni v finančno deregulacijo in smo jih zato uvrstili v kvadrante A, C in D. To pomeni, da deregulacija financiranja povečuje možnosti učinkov welfare mix tudi na vsebinskem področju, kar je z vidika socialnih inovacij zelo pomembno. Država, ki to deregulacijo omogoča, pa se s tem odmika od strategije substitucije (tako nadzorovane kot spontane) in vpeljuje strategijo akumulacije.

Pri tem ostaja odprto vprašanje, ali

gre za sinhrono ali za asinhrono akumuliranje prednosti sektorskih razlik (gl. shemo A). Anketa kaže, da ima država še vedno središčno vlogo tudi na tem področju, saj je izrazito poudarjena pri večini respondentov. Njena prisotnost je pomembna pri financiranju in zlasti pri nadzorovanju: neposredno nadzoruje 19 predstavljenih dejavnosti, posredno pa 12 (prek CSD kot javnih služb), kar skupaj pomeni 66% respondentov. Ker anketiranje ni bilo izvedeno na podlagi vzorčenja, je ni mogoče posplošiti teh rezultatov na vse socialne inovacije v Sloveniji; torej ni mogoče z gotovostjo trditi, da ima država še vedno središčno vlogo v celotnem sistemu blaginje. Vendar je ta domneva verjetna, saj so drugi sektorji šele v razvoju, tudi zakonska regulacija društev in fondacij je še nedorečena, hkrati pa so predstavniki nevladnih izvajalcev⁶ zelo kritični do države, saj ji očitajo, da še vedno vzdržuje »monopol javnega sektorja« in zapostavlja neprofitni sektor, ki ga je celo »na določenih točkah izenačila s profitnim« (Zajec 1994; gl. tudi Leskošek 1994).

Če ima država še vedno osrednjo vlogo v blaginjskem sistemu, hkrati pa je opustila strategijo substitucije, potem to pomeni, da prakticira sinhrono akumulacijo in ne asinhrono. To je sprejemljivo za reguliranje blaginjskega sistema v prehodnih razmerah, v kakršnih smo, ni pa zadovoljivo z vidika splošne družbene regulacije, ki omogoča optimalne učinke šele s kontekstualizacijo (obravnavano v prvem delu tega prispevka). Ta namreč izhaja iz disenza med akterji, temelji na njihovi avtonomiji in se izvaja na nehierarhičen način. Kontekstualizacija torej predpostavlja asinhrono akumulacijsko strategijo (namesto sinhrono), ki pa jo bo morala država šele razviti.

⁶ Gre za več kot 70 predstavnikov različnih nevladnih organizacij, ki so aprila 1994 naslovili na javnost zelo kritično izjavo o svoji zastopavljenosti glede na državni sektor. Verodostojnost te izjave potrjuje dejstvo, da so jo oblikovali predstavniki nevladnih organizacij (ki vključujejo približno milijon prebivalcev Slovenije) v sodelovanju z domačimi in tujimi strokovnjaki.

Literatura

- S. DRAGOŠ (1993), (Eks)centričnost katoliških modelov na Slovenskem. V: F. M. DOLINAR, J. MAHNIČ, P. VODOPIVEC (ur.), Cerkev, kultura in politika 1890-1941, Ljubljana, Slovenska matica: 34-47.
- S. DRAGOŠ (1994), Uvod k vprašalniku za nove socialne dejavnosti v Sloveniji. Socialno delo 33, 1: 69-70.
- Z. KOLARIČ, I. SVETLIK (1987), Jugoslovanski sistem blaginje v pogojih ekonomske krize. IB — revija za planiranje XXI, 8/9: 23-31.
- Z. KOLARIČ (1991), Kvazi-privatne oblike zagotavljanja storitev za ostarele, prizadete otroke in invalide. V: Deinstitutionalizacija in privatizacija družbenih dejavnosti (raziskovalno poročilo II). Ljubljana: Inštitut za družbene vede.
- V. LESKOŠEK (1994), Slovenske nevladne organizacije in ameriška izkušnja. Socialno delo 33, 3: 253-254.
- N. LUHMANN (1982), The Self-Thematization of Society. The Differentiation of Society. New York, Columbia University Press: 324-362.
- G. ROOM (1983), The Sociology of Welfare. Oxford: Basil Blackwell & Martin Robertson.
- S. J. SCHMIDT (1995), Vse izgublja svojo drugačnost. Razgledi, 3. marca: 4-9.
- I. SVETLIK (1989), Pluralni sistem blaginje — evolucija ali prelom razvojne paradigme družbenih dejavnosti? Družboslovne razprave 8: 48-59.
- H. WILLKE (1993), Sistemska teorija razvitih družb. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- D. ZAJEC (1994), Kdo duši pluralizem naše civilne družbe? Delo, 12. aprila: 2.

